

Discussiedag Meertaligheid in de Vlaamse Rand

8 maart 2018

Programma

- 1) Inleiding op het thema meertaligheid
Piet Van Avermaet
- 2) Onderzoeksresultaten van het MARS-project
Fauve De Backer
- 3) Onderzoeksresultaten van het doctoraat van
Reinhilde Pulinx

Meertaligheid in de klas. Probleem of troef?

Piet Van Avermaet

Antwoorden op sociale ongelijkheid in onderwijs

- Sociaal-etnische ongelijkheid is een hardnekkig probleem in het onderwijs
  - PISA-onderzoek
  - Toenemende onderwijssegregatie en 'tracking'
- Verband tussen 'taalgebruik thuis' en 'taalachterstand' wordt vaak als de oorzaak naar voor geschoven
  - Causale lezing van correlaties is problematisch
  - Verklaarde variantie met taal is klein in vergelijking met SES

Exclusief taalbadmodel

- Toch zet Vlaanderen al meer dan 15 jaar in op taal (i.e. kennis van het Standaard Nederlands) als belangrijkste hefboom tot schoolsucces.
  - Voorwaarde wordt steeds prominenter in discours, beleid en praktijk
    - Exclusief inzetten op taalbadmodel
    - Remediëringsprogramma's; bijspijkerklassen; pull-out klassen; (taal)niveaugroepen; ...
    - Bannen/verbieden van andere taalrepertoires (o.a. thuistalen) van jongeren

Achterhaalde visie?

- Uit (international) onderzoek blijkt dat “taalbadmodel” weinig effectief is
- Sociolinguïstisch onderzoek wijst op een complexiteit en dynamiek van meertalige praktijken van jongeren om te communiceren; kennis te construeren en te delen
- Onderwijssociologisch onderzoek wijst op een veelheid aan verklarende factoren voor ongelijkheid in onderwijs (onderwijsbaarheidscultuur; futiliteitscultuur; tracking; ...)
- Onderwijskundig onderzoek eveneens (leiderschap; krachtige leeromgeving; hoge verwachtingen; co-teaching; feedback; ...)
- Taalbadmodel gaat in tegen inzichten over processen van tweede taalverwerving van de laatste 20 jaar

Welk taalonderwijsmodel?

Twee tegenstrijdige visies:

- Centrale vraag: welk taalonderwijsmodel is het meest effectief voor L2-verwerving (concreet: NT2) en voor het verkleinen van de kloof en het versterken van integratie?
- Polarisatie
  - L2 “taalbadmodel”
  - Twee- of meertalig onderwijs-model

Iedereen zit met vragen

- Hoe ga ik om met de meertalige realiteiten op school? In de les?
- Wat betekent verbieden/benutten voor leerlingen: cognitief, socio-emotioneel?
- Wat adviseer ik aan meertalige jongeren m.b.t. hun meertaligheid buiten de school/les?
- Wat adviseer ik aan ouders van meertalige leerlingen m.b.t. hun communicatie thuis, met kinderen, vrienden, buiten de les?

Bezorgdheden van leerkrachten

- De T1 van leerlingen/cursisten is arm, beperkt.
- T1 toelaten vergroot/versterkt/bestendigt segregatie.
- Als cursisten onderling de eigen taal spreken verlies ik controle over wat er in de klas gebeurt en is dit nadelig voor het leerproces.
- Als ik vertaal daalt de motivatie om L2 te leren.
- De tijd om L2 te leren is al zo beperkt.
- Ik heb meer dan 10 talen in mijn klas.

Meertaligheid: een dubbele standaard?

- Meertaligheid wordt enerzijds gezien als een probleem, een deficiet, “geen taal”
- Op school wordt vaak alleen de standaardvariëteit van het Nederlands toegelaten (regels, verbieden, bestraffen)
- Promotie van meertaligheid als een troef, een voordeel in Europa *versus* meertaligheid van immigrantenkinderen als een handicap, een nadeel
- Vreemdetaalleren draagt bij tot cognitieve ontwikkeling *versus* thuistaal als een obstakel tot cognitieve ontwikkeling

Meertaligheid in onderwijs

- koepelbegrip
- Term dekt vele ladingen
- Term wordt vaak eng geïnterpreteerd
- Tweetalig onderwijs (vele vormen)
- Vreemde talen onderwijs
- 'language awareness'
- CLIL
- Functioneel meertalig leren

Meertaligheid in onderwijs

Tijd voor een nieuwe aanpak?

- Argumenten
  - Praktisch: is de organisatie van twee-/meertalig onderwijs nog mogelijk in stedelijke, diverse omgevingen?
  - Theoretisch: nieuwe sociolinguïstische concepten inzake meertalige communicatie in de complexe hedendaagse wereld die breken met meer statische ideeën over taal als netjes afbakenbare gehelen (vs. gezichtspunt van de gebruiker)
  - Contraproductieve en zeer geïdeologiseerde binaire discussie over taalbad- versus meertalig onderwijsmodel
- Binaire overstijgen naar een nieuw model van leren dat de meertalige praktijken van leerlingen integreert met het leren van de schoolse taalvaardigheid Nederlands

Meertaligheid opwaarderen

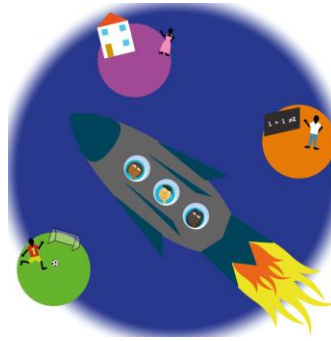
- Waarderen
- Zichtbaar maken
- Benutten

Functioneel meertalig leren

- Meertalige repertoires als bron voor leren:
  - Meertalige repertoires van cursisten benutten, in de klas, om de kansen tot ontsluiten van kennis en om kennis te construeren te vergroten
  - Repertoires van cursisten benutten als didactisch kapitaal
- Setting:
  - Talig gemengde klassen
  - L2 is dominant, maar mogelijkheden om L1 te gebruiken in functie van leren worden benut
  - De leerkracht hoeft de aanwezige L1's niet te spreken
- Een 'meertalig sociaal interactiemodel voor leren' als alternatief voor 'taalleermodel'

FML: wat leert onderzoek?

- Thuistaalproject:
  - Geen negatief effect op leren schoolse taalvaardigheid Nederlands
  - Geen negatief effect op leren in het algemeen
  - Positief effect op zelfvertrouwen
- Validiv-project:
  - In context van “open meertalig beleid” voelen alle leerlingen zich beter thuis (en zeker ook de meertalige leerlingen)
  - Positief effect op gemengde vriendschapsrelaties
  - Positief effect op percepties van leerkrachten
  - E-validiv (meertalige tool) overwegend gebruik Nederlands; switches naar ET is functioneel (bvb betekenis word op te zoeken of te checken)
  - 68% van interactietijd blijft Nederlands. Van de 32% in de thuistaal is 21% taakhoud, 42% taak management, 27% ‘off task’, 10% rest
  - In scholen met streng eentalig beleid of met vaag beleid zie je worsteling bij leerkrachten of directies

Meertaligheid Als Realiteit op School (MARS)

Promotoren: Prof. Dr. Piet Van Avermaet (UGent)
Prof. Dr. Mieke Van Houtte (UGent)
Prof. Dr. Stef Slembrouck (UGent)
Prof. Dr. Piet Van de Craen (VUB)
Prof. Dr. Orhan Agirdag (UvA)
Prof. Dr. Esli Struys (VUB)

Onderzoekers: Lilith Van Biesen (VUB)
Fauve De Backer (UGent)

2. Onderzoekresultaten van het MARS-project

Onderwijsachterstanden van leerlingen worden vaak gelinkt aan hun talige achtergrond & (thuis-)taal wordt gezien als verklarende factor voor onderwijsproblemen

MARS

2. Onderzoeksresultaten van het MARS-project

- A. Hoe ziet de meertalige realiteit in Vlaamse scholen eruit?

- B. Hoe kunnen we meertaligheid op een verfijndere manier meten?

2. Onderzoeksresultaten van het MARS-project

- **Mixed-method onderzoek (BaO en SO)**
  - Kwantitatief (secundaire analyses op VALIDIV data. Enkel data BaO):
    - 4de leerjaar
    - 67 vestigingsplaatsen (Bru, Gent, Mijn)
    - 1727 leerlingen waarvan 1068 MT
  - Kwalitatief (data SO en BaO):
    - Klasobservaties in 12 scholen
    - Interviews met leerkrachten uit 30 scholen
    - Focusgroepen & taalpaspoorten met 100 leerlingen uit 12 scholen
    - Interviews met directies uit 12 scholen

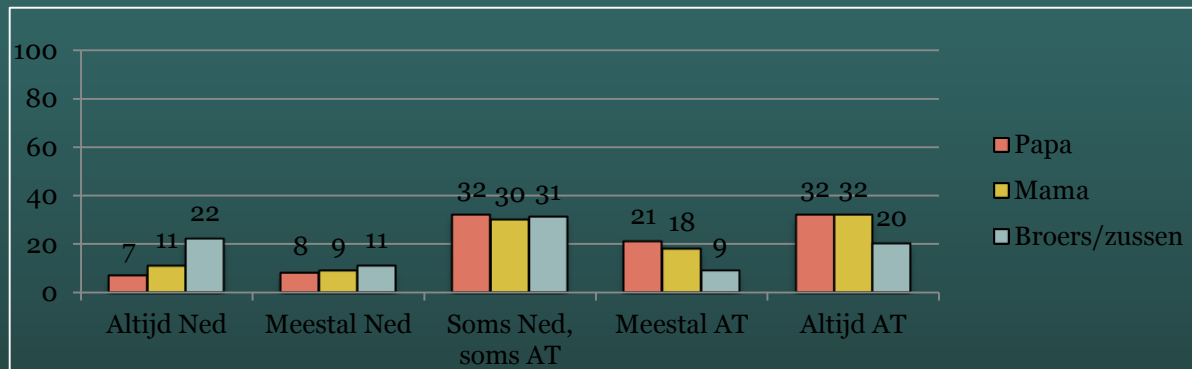
2. Onderzoeksresultaten van het MARS-project

A. Hoe ziet de meertalige realiteit in Vlaamse scholen eruit?

B. Hoe kunnen we meertaligheid op een verfijndere manier meten?

Met wie spreken leerlingen welke taal?

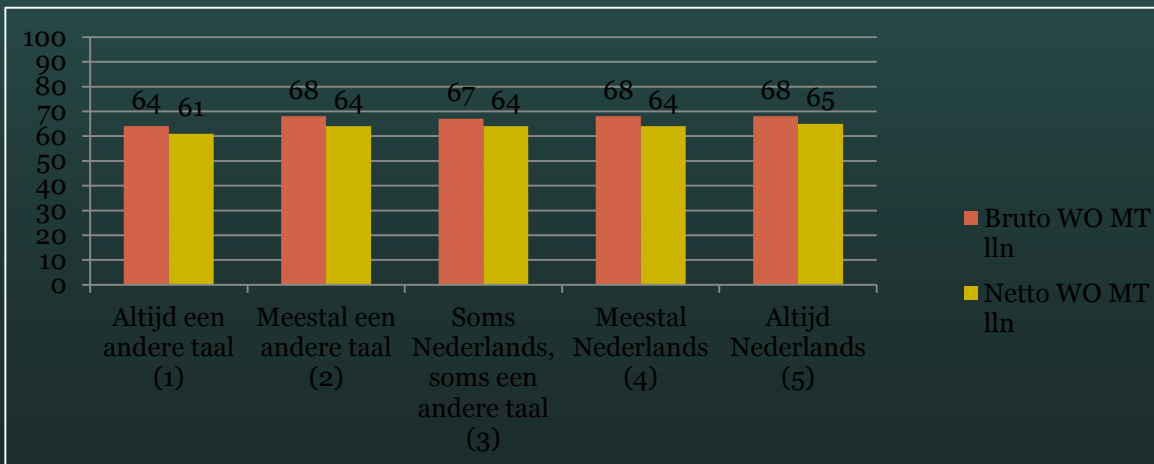
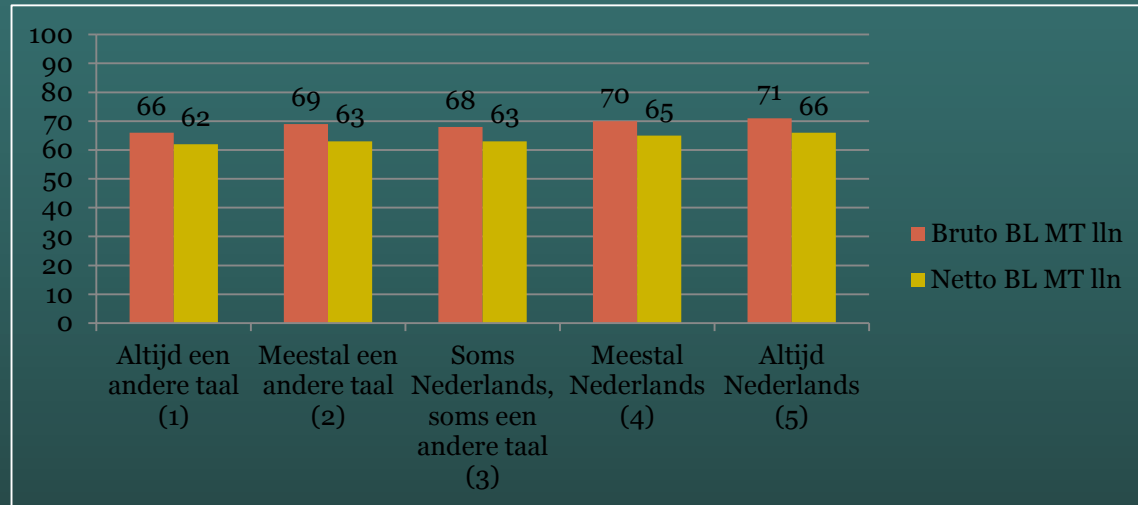
- Binnen het gezin

- Buiten het gezin
  - Weinig meertalige leerkrachten op school
  - Andere talen zijn toegelaten voor anderstalige nieuwkomers of kleuters
  - Nederlands wordt sterk met school geassocieerd

Waar spreken leerlingen welke taal?

Prestaties in samenhang met taalgebruik op de speelplaats

Voor Begrijpend Lezen

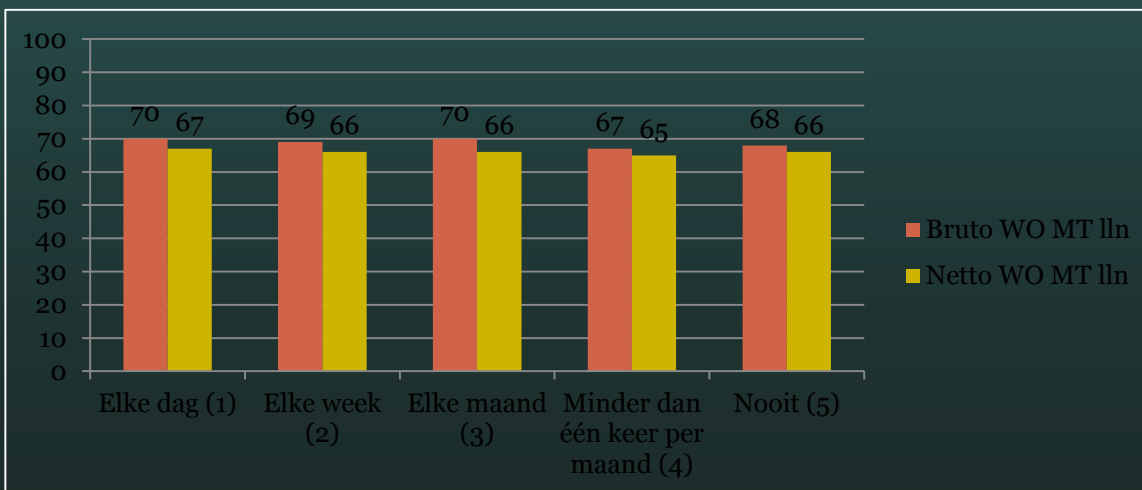
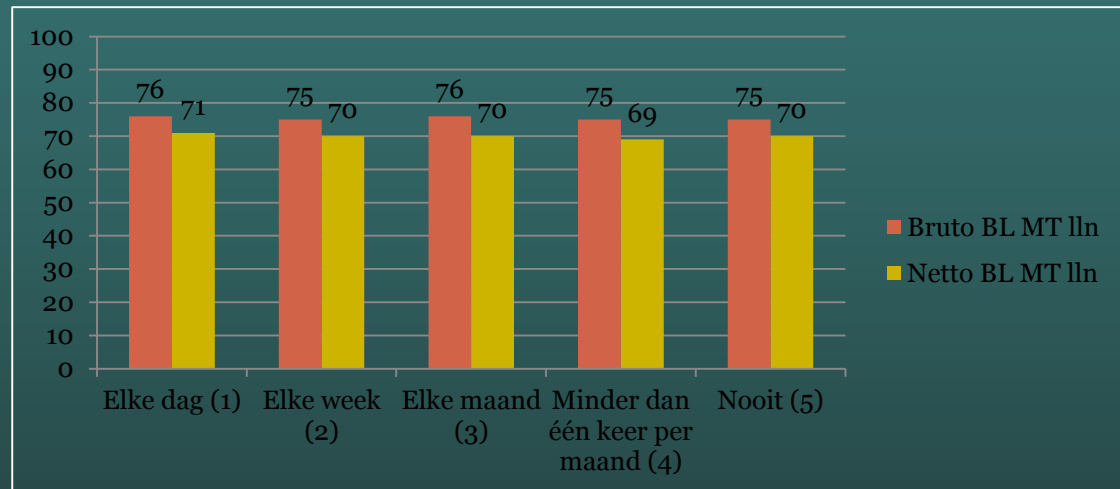
Voor Wereldoriëntatie

Welke taal spreken leerlingen?

- Wisselen van taal wordt gezien als symptoom van slecht taalinzicht
- Leerlingen wisselen onbewust van taal
- Leerkrachten reageren anders op een Vlaams dialect dan op andere talen dan het Nederlands
- Leerkrachten zien een verschil in nut tussen talen
- Er zijn geen verschillen in prestaties tussen leerlingen die thuis prestigetalen spreken en leerlingen die niet-prestigetalen spreken

Geletterdheid en mediagebruik

Prestaties in samenhang met tv kijken in het Nederlands

Voor Begrijpend Lezen

Voor Wereldoriëntatie

Hoe leerkrachten en leerlingen kijken naar en omgaan met meertaligheid

- Er is angst bij leerkrachten en directies dat meertaligheid toelaten op school ten koste gaat van het Nederlands en zal leiden tot controleverlies en klikjesvorming
- Kennis over meertaligheid bij leerkrachten en directies is beperkt
- Meertalige leerkrachten worden gezien als een troef voor de school

2. Onderzoeksresultaten van het MARS-project

A. Hoe ziet de meertalige realiteit in Vlaamse scholen eruit?

B. Hoe kunnen we meertaligheid op een verfijndere manier meten?

B. Hoe kunnen we meertaligheid op een verfijndere manier meten?

- Meertalige realiteit toont complexiteit van het taalgebruik van (meertalige) leerlingen
- Dichotome meting doet geen recht aan de meertalige realiteit

Wat is een taalpaspoort?

- Structuur: mindmap op een A3 blad
- Proces:
  - stap per stap
    - elk eigen kleurcode
    - instructies op een apart blad
  - eerst individueel nadien bespreken in groep
- Peilt per taal naar:
  - Taalgebruik: associaties, personen, plaatsen, onderwerpen en frequentie
  - Functies taal: dromen, denken, geheimen vertellen, boos worden, rekenen, met dieren praten
  - Voorkeuren en sterktes wat betreft spreken, luisteren, lezen en schrijven

Inzichten - algemeen

- Eentalig >< meertalig: niet zo zwart-wit
- Meertalig >< meertalig: niet homogeen
- Hét meertalig taalgebruik is moeilijk / niet te vatten:
  - Impliciete & onbewuste processen;
  - Verandert over tijd en naargelang onderwerp, gesprekspartner, plaats;
  - Is verschillend in gedachten, begrip en productie.

mama (meestal)
papa (altijd)
"broers (meestal)

TURKS = turkije +++
1

met mama altijd = thuis

" thuis als we problemen hebben of als ik een vraag + op school (in de gang)

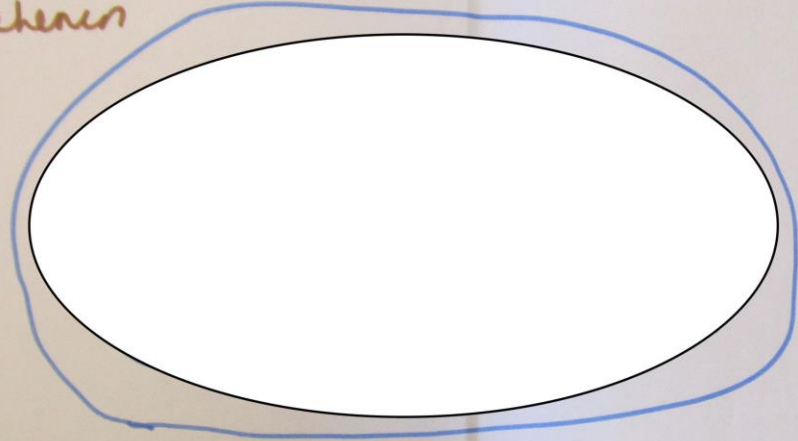
Anders + vrienden + broers + 2 3 2 + speelplaats
promen + denken

broers

geheim

boos rekenen

dieren

met mama als ik over huiswerk of over een probleem gaat.

Waarom die nederlandse kan denken geheim
Dromen

thuis + op school + buiten

mama (meestal)
papa (nooit)
broers (meestal)

rekenen

dieren

NEPERLANDS = België 2 1 1 1

leerbracht wissel
frans

mama (nooit)
papa (meestal)
nooit

- FRANS

leerbracht frans (met "oh leeracht")
als ik iets niet meer

3 in het boek

3 2 frans

3

4 4 4
ik spreek geen
arabisch alleen lezen
moskee

imam

--- " imam (lees)
mama (nooit)
papa

ARABISCHE

moskee + thuis
als ik een

Inzichten - specifiek

- “Eentalige” leerlingen bleken ook meertalig

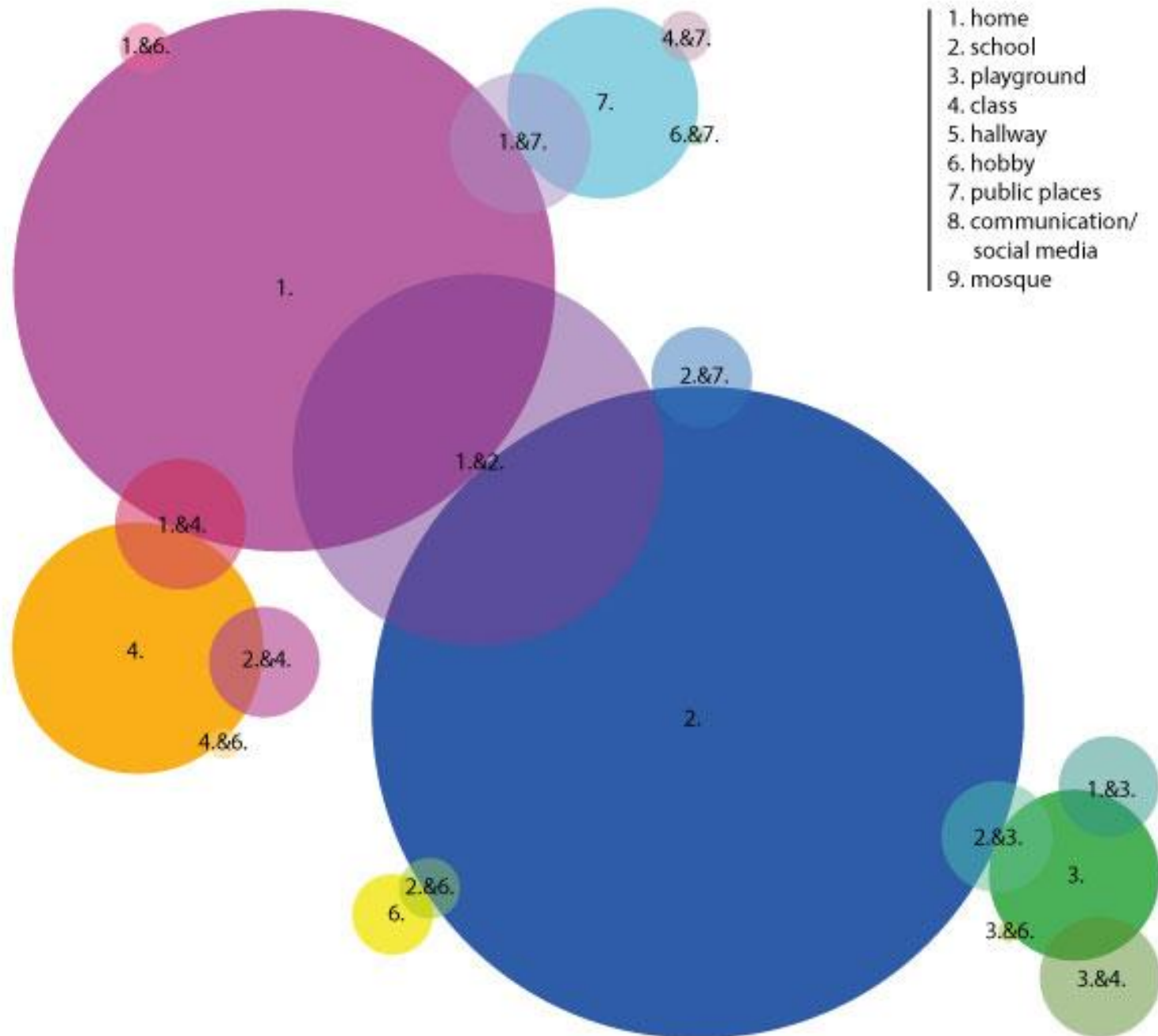

Inzichten - specifiek

- “Eentalige” leerlingen bleken ook meertalig
- Meertalige leerlingen spraken thuis vaak Nederlands

Inzichten - specifiek

- “Eentalige” leerlingen bleken ook meertalig
- Meertalige leerlingen spraken thuis vaak Nederlands
- Leerlingen spraken vaak meer talen dan verwacht

De níl Spant en Eyraunt bris.

aller
Elke dag
thuis
school club

vader en vader
Bakker

11 8 = denken, denken, denken
9 Opzet 111
6 5

Schoolclub
4 kan in de week
School club 20

Schoolclub
11 3 = denken
3 6

Elke dag
school club
thuis

5 11
leuk 111
5 11 = denken, denken, denken

11 5 = elke dag
11 6
denken, avond.
school club
Bris
Malal
Elke dag
Galler

11 5
Galer?

11 6
Bris
Wierand
Wergens
4K in de maand
Dijpa niet
lener

7 leuk = denken
11 6 2
yiller

Wierand
Wergens
4K in de maand
Dijpa niet

denken, denken, denken
11 2
Wierand 111
11 2
Atomium
Bris
Waf
vrienden
thuis
school
school club
Elke dag
Galler

11 1
Erkel 111
11 1
aller

11 5
11 6
denken, avond.
school club
Bris
Malal
Elke dag
Galler

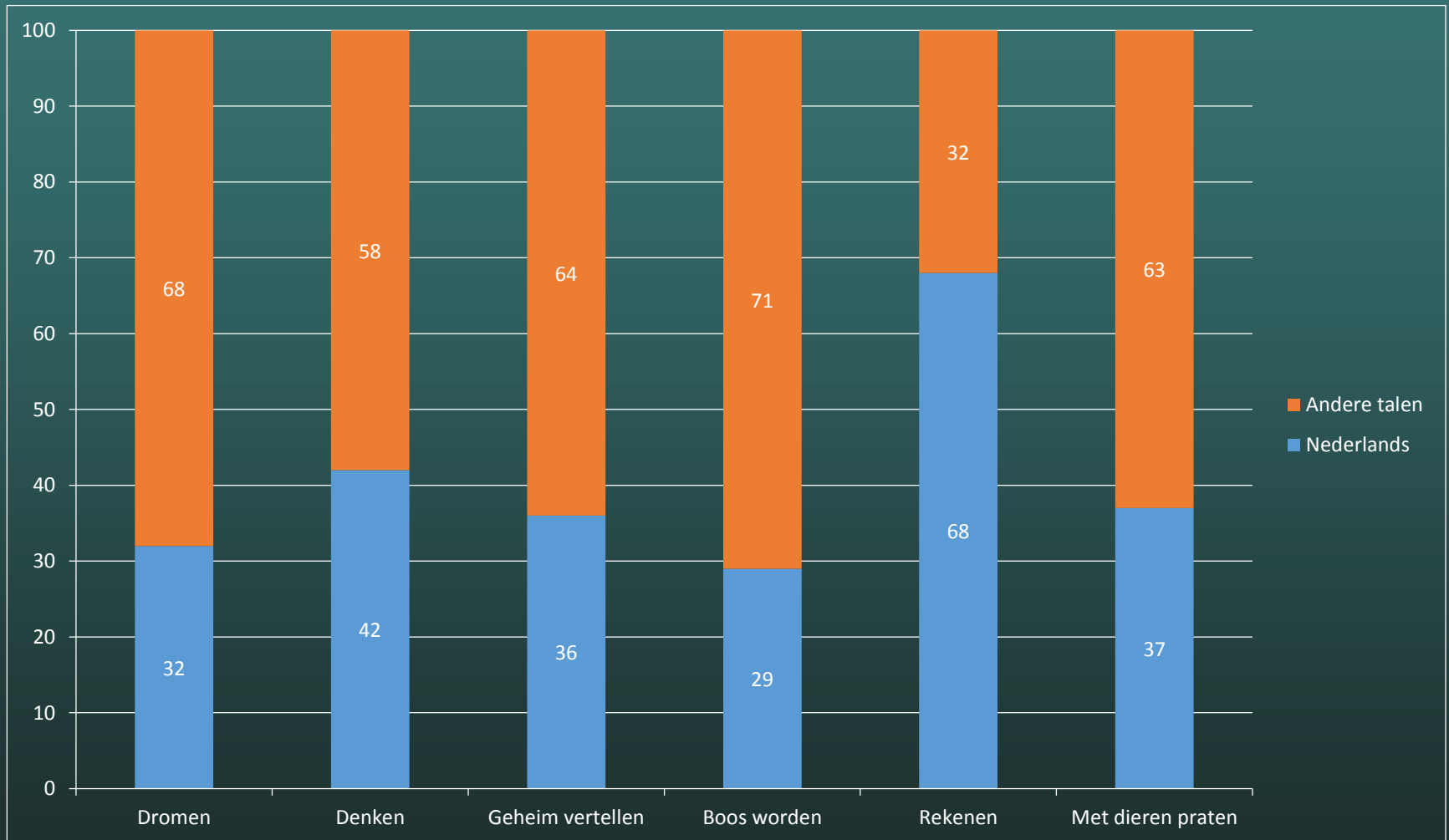
11 2
11 2
Atomium
Bris
Waf
vrienden
thuis
school
school club
Elke dag
Galler

Inzichten - specifiek

- “Eentalige” leerlingen bleken ook meertalig.
- Meertalige leerlingen spraken thuis vaak Nederlands.
- Leerlingen spraken vaak meer talen dan verwacht.
- Leerlingen gebruikten Nederlands niet enkel voor en op school, maar gebruikten deze ook voor emotionelere functies.

Inzichten - specifiek

Taalpaspoort als didactische tool

- Toont individuele verschillen en complexe talige realiteit van leerlingen.
- Is een laagdrempelige manier om over meertaligheid en multiculturaliteit te praten in de klas.
- Geeft zowel leerkrachten als leerlingen nieuwe inzichten in hun (eigen) taalgebruik.
- Geeft thuistalen een plaats in de school en verbetert zo het welbevinden van leerlingen.

Taalpaspoort als inspiratie voor een talenbeleid

- Bezorgt scholen een grondiger begrip van hun leerlingen en laat zo toe dat het schoolbeleid en de ondersteuning voor meertalige leerlingen gericht kan worden aangepast.

The dynamics of teachers' beliefs about language, citizenship and social interaction

Echoes of monolingualism in Flemish
classrooms

Dr. Reinhilde Pulinx

Onderzoeksproject

Onderdeel van het 'Oprit 14' project

consortium: Cemis, UA – HIVA & IMMRC, KU Leuven – SDL,
UGent; gefinancierd SBO – IWT

Prof. dr. Piet Van Avermaet, Promotor

Prof. dr. Stef Slembrouck, Co-Promotor

Onderzoek mbt overtuigingen van leerkrachten, in nauwe samenwerking
met prof. dr. Orhan Agirdag

- Probleemstelling: *wat heb ik onderzocht en waarom?*
- Onderzoeksvragen: *naar welke antwoorden heb ik gezocht?*
- Methodologie: *op welke manier heb ik mijn onderzoek gevoerd?*
- Belangrijkste bevindingen: *welke antwoorden heb ik gevonden?*
- Conclusies en implicaties: *hoe kunnen we nu verder?*

Probleemstelling: wat heb ik onderzocht en waarom?

De afgelopen decennia

- Wereldwijde migratie, economische crisis, globalisering, terroristische dreiging
- Fundamentele veranderingen in West-Europese samenlevingen: verlies van de illusie van homogene, eentalige, mono-culturele samenleving
- Dit leidde tot vragen over sociale cohesie, sociale participatie, identiteit en burgerschap
- Antwoorden werden gevonden – zowel door beleidsmakers als de ruimere samenleving – in een eentalig referentiekader, dat de basis ging vormen van integratie, burgerschap en onderwijsbeleid

Probleemstelling: wat heb ik onderzocht en waarom?

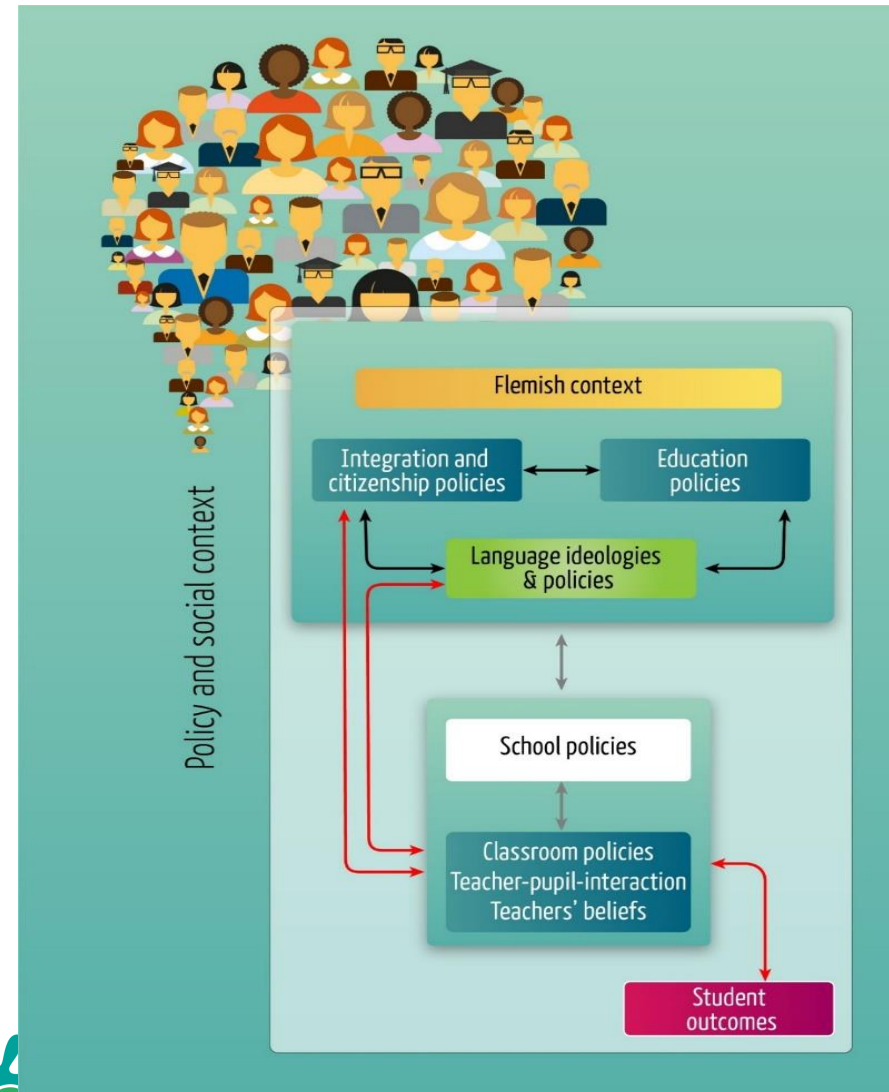
Eéntalig referentiekader (monolinguale ideologie), als de basis voor integratie, burgerschap en onderwijsbeleid:

1. Het gebruik van een gemeenschappelijke taal is essentieel voor sociale cohesie
2. Sociale cohesie kan enkel gegarandeerd worden door het gebruik van de standaardvariant van de dominante taal
3. Kennis van de dominante taal is een voorwaarde tot sociale participatie
4. Kennis van de dominante taal is indicatief voor de kennis van de cultuur, normen en waarden
5. Onvoldoende kennis van de dominante taal is een teken van onvoldoende loyaliteit en een bedreiging van de sociale cohesie

Probleemstelling

- Ontrafelen van de dynamische interactie tussen taal, burgerschap en onderwijsbeleid, gebaseerd op een monolinguale ideologie
- In de specifieke context van het Vlaamse onderwijs
- Met specifieke aandacht voor de essentiële rol die leerkrachten spelen in de socialisatie van kinderen en jongeren

Onderzoeksvragen (OV)

Drie overkoepelende onderzoeksvragen

1. OV1: Welke overtuigingen hebben leerkrachten in het Vlaamse secundaire onderwijs over taal en burgerschap?
2. OV2: Zijn de overtuigingen van leerkrachten over de rol van taal in onderwijs gelinkt aan hun overtuigingen over burgerschap?
3. OV3: Is er een relatie tussen de overtuigingen van leerkrachten over taal en burgerschap enerzijds en de interactie tussen leerkrachten en hun leerlingen anderzijds?

Methodologie: mixed method approach

Om de overkoepelende onderzoeksvragen te beantwoorden, heb ik drie datasets verzameld en geanalyseerd:

1. Een beperkt corpus van beleidsdocumenten (taalbeleid van opeenvolgende Vlaamse ministers van Onderwijs en Integratie/Inburgering, 2004-2009 en 2009-2014)
2. Kwalitatieve data (semigestructureerde interviews en focusgroepen met leerkrachten in 3 secundaire scholen in Gent, onderdeel van het OPRIT 14 – project)
3. Kwalitatieve data (online survey, 774 leerkrachten in 48 secundaire scholen in Antwerpen, Genk en Gent)

Belangrijkste bevindingen

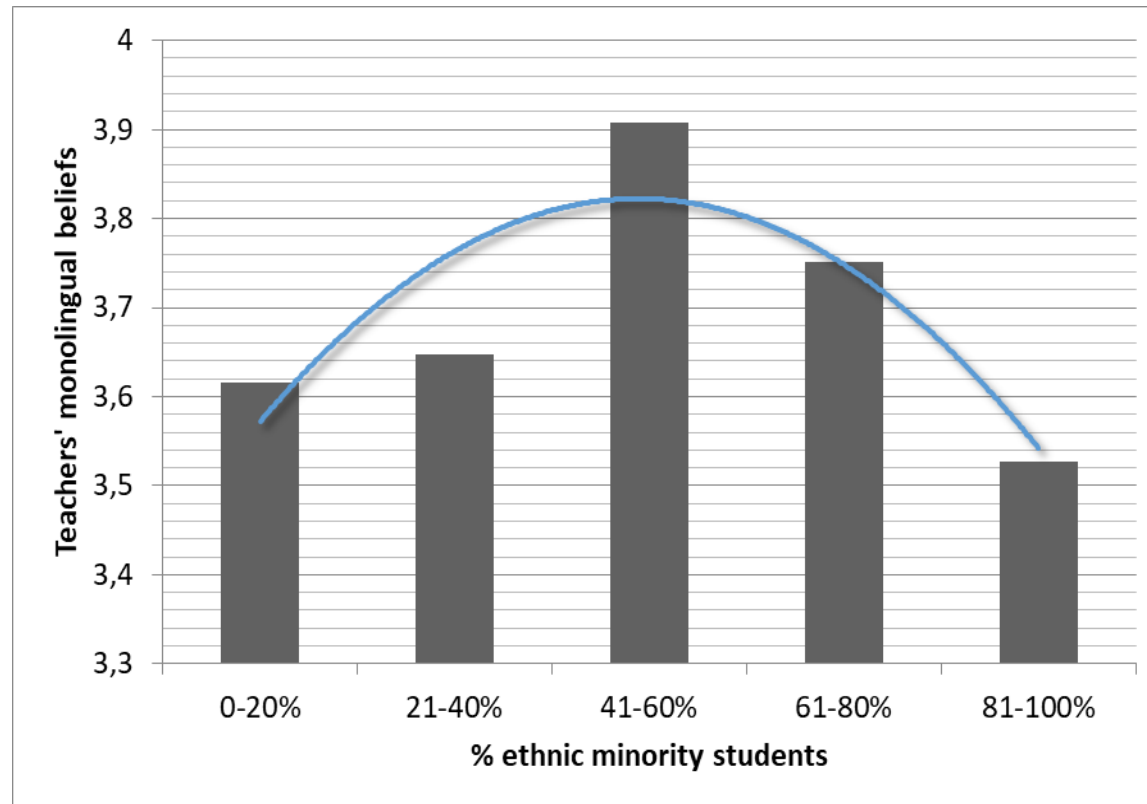

OV1. Welke overtuigingen hebben leerkrachten in Vlaamse secundaire scholen over **taal** en burgerschap?

Item	Statement	Agree
1	Non-Dutch speaking pupils should not be allowed to speak their home language at school.	77.3%
2	The most important cause of academic failure of non-Dutch speaking pupils is their insufficient proficiency in Dutch	78.2%
3	The school library (classroom library, media library) should also include books in the different home languages of the pupils	12.8%
4	Non-Dutch speaking pupils should be offered the opportunity to learn their home language at school.	6.8%
5	By speaking their home language at school, non-Dutch speaking pupils do not learn Dutch sufficiently.	72.1%
6	Non-Dutch speaking pupils should be offered regular subjects in their home language.	3.2%
7	It is more important that non-Dutch speaking pupils obtain a high level of proficiency in Dutch than in their home language.	44.7%
8	It is in the interest of the pupils when they are punished for speaking their home language at school.	29.1%

OV1. Welke overtuigingen hebben leerkrachten in Vlaamse secundaire scholen over **taal** en burgerschap?

OV1. Welke overtuigingen hebben leerkrachten in Vlaamse secundaire scholen over taal en **burgerschap**?

Leerkrachten hebben verschillende opvattingen over burgerschap:

3 dimensies van burgerschap

- Participatieve dimensie
  - Deelnemen aan politieke discussies
  - Deelnemen aan activiteiten die de mensenrechten promoten
- Autoritaire dimensie
  - De wetten gehoorzamen
  - Hard werken
- Algemene, sociale dimensie
  - Samenwerken in groep met andere leerlingen
  - Milieubewust zijn

OV1. Welke overtuigingen hebben leerkrachten in Vlaamse secundaire scholen over taal en **burgerschap**?

Leerkrachten brengen deze 3 dimensies niet in dezelfde mate aan:

- Meer ervaren leerkrachten → focus op de participatieve dimensie
- Vrouwelijke leerkrachten → focus op de autoritaire dimensie
- In scholen met een hoger aandeel aan leerlingen met een migratie-achtergrond → focus op de autoritaire dimensie

⇒ De dimensie van burgerschap, waarop leerkrachten focussen, is gelinkt aan de etnische samenstelling van de school en niet aan de onderwijsvorm

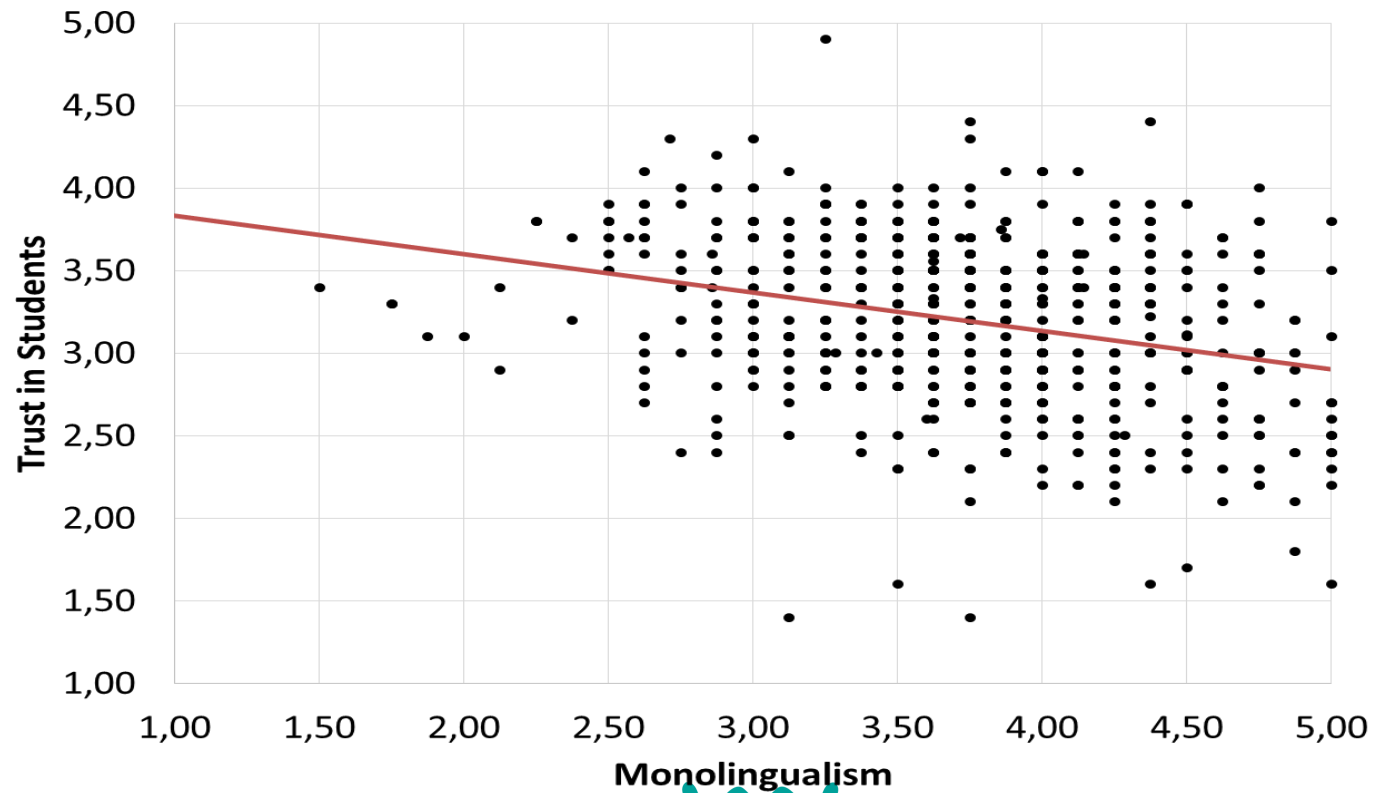

OV2. Zijn de overtuigingen van leerkrachten over taal gelinkt aan hun overtuigingen over burgerschap?

Leerkrachten met sterke monolinguale overtuigingen, leggen meer nadruk op de autoritaire dimensie van burgerschap.

OV3. Relatie tussen de overtuigingen van leerkrachten over taal en burgerschap EN Ikr-Iln-interactie?

OV3. Relatie tussen de overtuigingen van leerkrachten over taal en **burgerschap** EN Ikr-IIn-interactie?

Leerlingen met een migratie-achtergrond worden vaker geconfronteerd met de autoritaire dimensie van burgerschap en minder vaak met de participatieve dimensie.

De monolinguale paradox van integratie en burgerschap

De mogelijks negatieve effecten van de dynamische interactie tussen ideologie en beleid – via de overtuigingen van leerkrachten – op de schoolprestaties en sociale participatie van leerlingen met een migratie-achtergrond.

Hierbij wordt niet de noodzaak van een gemeenschappelijke taal in vraag gesteld, maar wel de voorwaardelijkheid van de kennis van de dominante taal voor onderwijs en participatie in de samenleving.

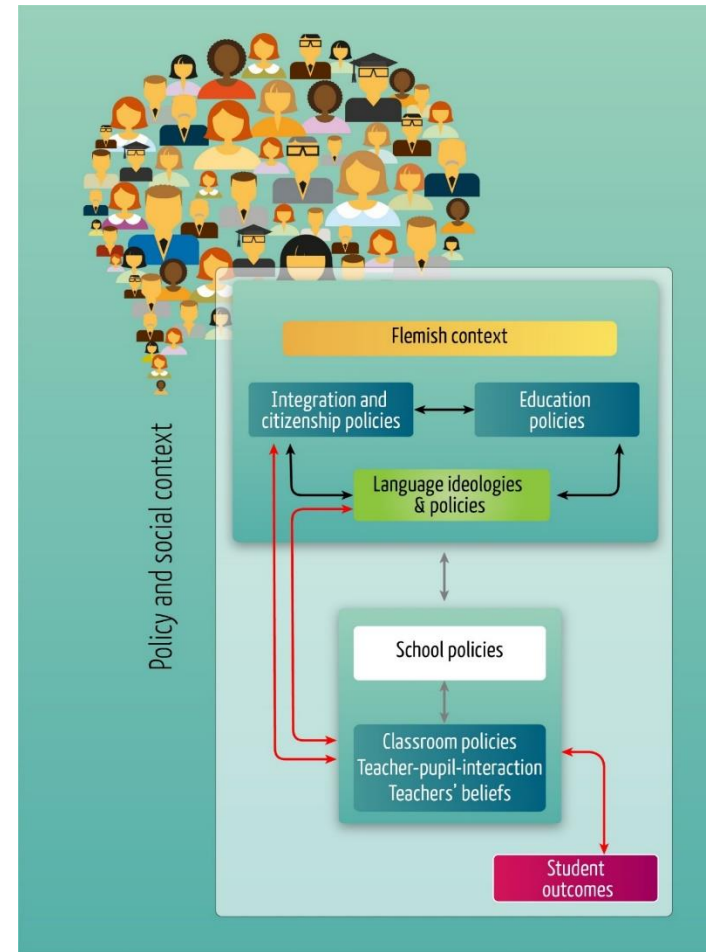
Eerste laag: monolinguale overtuigingen en leerprestaties

⇒ Sterke monolinguale overtuigingen hebben een negatieve impact op het vertrouwen van leerkrachten

De literatuur leert ons:

Laag vertrouwen → lage verwachtingen → lage schoolprestaties

Paradox: monolinguaal onderwijsbeleid, gericht op het optimaliseren van onderwijskansen voor alle leerlingen, leidt mogelijks tot een daling van leerprestaties van IIn met een migratie-achtergrond

Eerste laag: monolinguale overtuigingen en leerprestaties

- Barsten in de monolinguale paradox zijn reeds aanwezig (klas)
  - Leerkrachten uiten hun twijfel over de effectiviteit
  - Onderzoek heeft de positieve impact van omgaan met meertalige repertoires van leerlingen op overtuigingen en vertrouwen van leerkrachten aangetoond
- ⇒ Het binaire denken over eentalig vs tweetalig of meertalig onderwijs overstijgen
- ⇒ Praktijken en alternatieve kaders ontwikkelen voor taalverwerving en het inzetten van het talige kapitaal van leerlingen

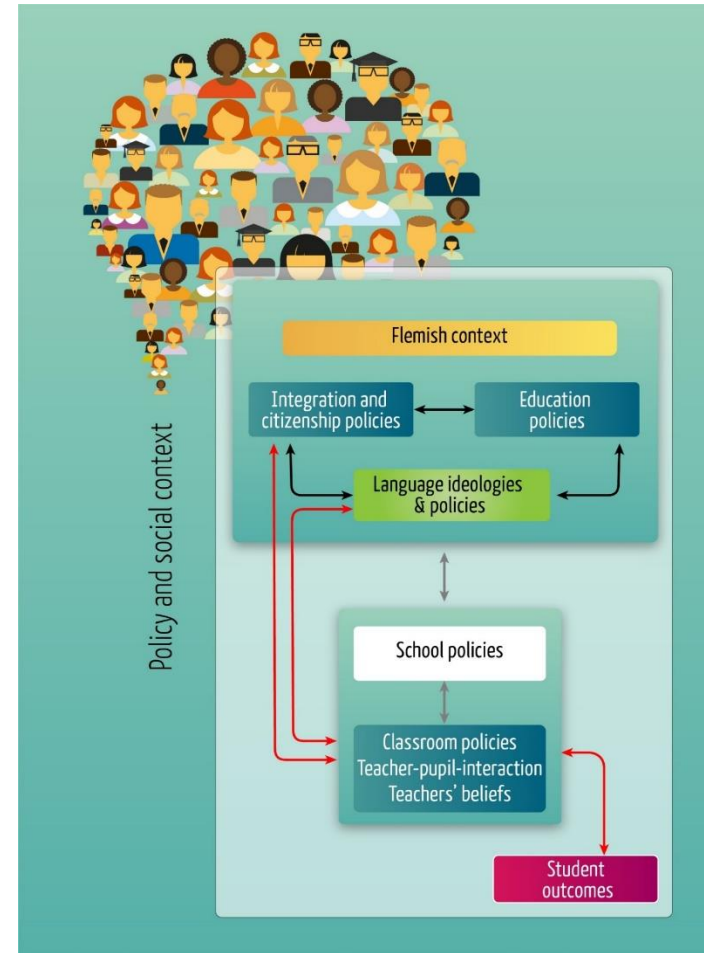

Tweede laag: monolinguale overtuigingen en burgerschap

⇒ Sterke monolinguale overtuigingen van leerkrachten zijn gelinkt aan focus op de autoritaire dimensie van burgerschap

⇒ Leerkrachten in scholen met een hoger aandeel van leerlingen met een migratie-achtergrond focussen meer op de autoritaire dimensie van burgerschap

Paradox: studenten met een migratie-achtergrond worden minder vaak geconfronteerd met de participatieve dimensie. Dit spreekt het Vlaamse Beleid tegen, dat gericht is op actief burgerschap en sociale participatie

Tweede laag: monolinguale overtuigingen en burgerschap

- Relatie tussen overtuigingen van leerkrachten en de etnische samenstelling van de school
  - De invloed van impliciete, maar aanhoudende stereotype overtuigingen van leerkrachten over etniciteit
- ⇒ Etnische achtergrond (en daarmee samenhangende overtuigingen) moet opnieuw benaderd worden als een verklarende factor in onderzoek

De monolinguale paradox doorbreken

- Rekening houdend met de huidige socio-politieke context in Vlaanderen, lijkt een verschuiving naar een meertalig referentiekader op beleidsniveau weinig waarschijnlijk.
- Leerkrachten zijn sleutelactoren in de ontwikkeling van nieuwe, inclusieve praktijken en kaders
  - Leerkrachten zijn zich reeds bewust van de beperkte effectiviteit van de huidige aanpak
- Bottom-up aanpak: samenwerking tussen leerkrachten & scholen, onderzoekers en lerarenopleiders; actie-onderzoek; experimentele situaties,
  - In een volgende stap kan het meso- en macro-niveau beïnvloed worden

Bedankt!

Promotoren:

Prof. Dr. Piet Van Avermaet (UGent)
Prof. Dr. Mieke Van Houtte (UGent)
Prof. Dr. Stef Slembrouck (UGent)
Prof. Dr. Piet Van de Craen (VUB)
Prof. Dr. Orhan Agirdag (UvA)
Prof. Dr. Esli Struys (VUB)

Onderzoekers:

Lilith Van Biesen (VUB)
Fauve De Backer (UGent)

steunpunt
diversiteit
& leren

